

LIETUVOS GYVENTOJŲ, VAIRAVUSIŲ APSVAIGUS NUO ALKOHOLIO, ALKOHOLIO VARTOJIMO ĮPROČIAI

Audronė Astrauskienė^{1, 2}, Laima Bulotaitė³

¹Narkotikų kontrolės departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, ²Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Visuomenės sveikatos institutas, ³Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Bendrosios psichologijos katedra

Santrauka

Tyrimo tikslas – nustatyti Lietuvos gyventojų vairavimo apsvaigus nuo alkoholio įpročius ir sąsajas su alkoholio vartojimo ypatumais.

Tyrimo medžiaga ir metodai. Šiame darbe analizuojami Narkotikų kontrolės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. atlikto psichoaktyvių medžiagų vartojimo paplitimo Lietuvoje tyrimo rezultatai. Iš viso analizavoje 4777 respondentų atsakymus.

Rezultatai ir išvados. Rezultatai parodė, kad 14,9 proc. 15–64 metų amžiaus Lietuvos gyventojų yra nors kartą gyvenime vairavę automobilį būdami apsvaigę nuo alkoholio, 5,1 proc. vairavo apsvaigę nuo alkoholio per paskutinius 12 mėn., o 1,4 proc. – per paskutines 30 dienų. Daugiausia vairavusių apsvaigus nuo alkoholio nors kartą gyvenime asmenų yra 25–34 metų ir 35–44 metų amžiaus grupėse. Tarp vairavusių apsvaigus nuo alkoholio per paskutinius 12 mėn. ir per paskutines 30 dienų – didžiausias procentas pačių jauniausių (15–24 metų) asmenų. Rezultatai parodė, kad vairavimas apsvaigus nuo alkoholio susijęs su alkoholio vartojimo dažnumu ir išgeriamo alkoholio kiekiu. Asmenys, kurie kasdien arba beveik kasdien ir kiekvieną savaitę išgeria 6 ir daugiau standartinių alkoholio vienetų vienu metu, ženkliai dažniau vairavo apsvaigę nuo alkoholio nors kartą gyvenime, per paskutinius 12 mėn. ir per paskutines 30 dienų, palyginti su tais, kurie 6 ir daugiau standartinių alkoholio vienetų vienu metu suvartoja rečiau.

Raktažodžiai: vairavimas apsvaigus nuo alkoholio, alkoholio vartojimo įpročiai.

ĮVADAS

Alkoholio vartojimas kelia pavojų ne tik pačiam vartojančiajam, bet ir aplinkiniams. Vienas iš tokių pavojų – vairavimas išgėrus. Nustatyta, kad vien tik dėl girtų vairuotojų Europos Sąjungos keliuose kasmet žūsta iki 10 000 žmonių, o tai sudaro vieną ketvirtadalį visų mirtinų atvejų keliuose [1]. Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, 2009 m. užregistruoti 405 kelių eismo įvykiai dėl neblaivių asmenų kaltės, arba kas devintas užregistruotas įvykis. Juose žuvo 45, sužeista 517 žmonių. Iš visų kelių eismo įvykių, kilusių dėl neblaivių asmenų kaltės, 300 sudarė neblaivių vairuotojų sukelti įvykiai, kuriuose žuvo 37 žmonės, o 409 buvo sužeisti [2]. 2009 m. policija šalyje išaiškino 448 990 Kelių eismo taisyklių pažeidimų. Tarp jų išaiškinti 14 883 neblaivūs vairuotojai [3].

Mokslininkai teigia, kad nėra nustatytas toks alkoholio koncentracijos kraujyje lygis, kuris neturėtų jokios įtakos asmens elgesiui ir gebėjimams, ir nėra tokios vairuotojų kategorijos, kurios neveiktų alkoholis. Specialistai, apžvelgę įvairių tyrimų rezultatus, teigia, kad net esant palyginti mažai alkoholio koncentracijai kraujyje (0,2mg/ml ir mažiau) įvyksta reikšmingi motorikos, jutimų bei suvokimo pokyčiai [4–7].

Dažniausiai apie vairavimą išgėrus sužinoma atlikus atsitiktinį vairuotojų testavimą keliuose arba įvykus eismo įvykiui. Vykdomos ir apklausos, kurias atliekant paprastai klausama, ar žmonės yra kada nors gyvenime vairavę būdami apsvaigę nuo alkoholio. Įvairių šalių statistiniai duomenys liudija, kad daugiausia girtų vairuotojų sulaikoma savaitgaliais, tamsiu paros metu [4, 8]. Iš to galima daryti prielaidą, kad žmonės, apsvaigę nuo alkoholio, grįžta iš įvairių pasilinksminimo vietų. Kai kurie tyrėjai apklausia klubų, kavinių lankytojus apie jų ketinimus vairuoti išgėrus. Elektroninės muzikos klubų lankytojų apklausa parodė, kad du iš trijų (62 proc.) asmenų, klube vartojusių alkoholį ar narkotikus, planuoja vairuoti išėję iš klubo. Nustatyta, kad vairuotojo statusas sumažina suvartoto alkoholio kiekį. Tarp nesirengiančių vairuoti klubo lankytojų alkoholį vartojo 55,5 proc., o tarp

Adresas susirašinti: Laima Bulotaitė,
Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto
Bendrosios psichologijos katedra,
Universiteto g. 9/1, 01513 Vilnius.
El. p. laima.bulotaite@fsf.vu.lt

atvykusių į klubą automobiliu – 36,4 proc. Tyrimų duomenimis, nevairuojantys klubo lankytojai išgėrė dvigubai daugiau alkoholio nei atvykę su automobiliais [9]. 2008 m. Narkotikų kontrolės departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės vykdė naktinių klubų lankytojų apklausą apie narkotikų vartojimą. Apklausoje dalyvavo 545 respondentai. Beveik kas trečias respondentas (32,5 proc.) prisipažino, kad grįžtant iš naktinio klubo teko vairuoti išgėrus alkoholinių gėrimų [10].

Įvairios apklausos rodo, kad jauni žmonės gerai žino, jog jie neturėtų vairuoti apsvaigę nuo alkoholio, tačiau dauguma prisipažįsta, kad taip elgiasi [6, 11]. Studentų tyrimų rezultatai patvirtina, kad vairavimas apsvaigus nuo alkoholio priklauso tiek nuo išgerto alkoholio kiekio bei gėrimo dažnumo, tiek nuo studentų lūkesčių dėl tikėtino alkoholio ar narkotikų poveikio bei galimos rizikos vairuojant apsvaigus [6, 12].

Tyrimai liudija, kad jaunų vairuotojų tikimybė patekti į eismo įvykį, palyginti su kitomis amžiaus grupėmis, yra ženkliai didesnė. Jauni geriantys vairuotojai kelia visuomenei didelę grėsmę tiek dėl vairavimo patirties, tiek dėl gėrimo patirties stokos. Apskaičiuota, kad daugiausia eismo įvykių apsvaigę nuo alkoholio sukelia jauni vyrai iki 34 metų, o didžiausias jų skaičius tenka 20–24 metų amžiaus grupei [4, 6, 8, 13, 14].

Eilė tyrimų rodo, kad jaunų žmonių požiūris į vairavimą išgėrus yra gana tolerantiškas. Kanadoje atliktos septintų–tryliktų klasių moksleivių apklausos metu nustatyta, kad 31,9 proc. moksleivių buvo keleviais automobiliuose, kuriuos vairavo apsvaigę nuo alkoholio moksleiviai, turintys vairuotojo teises, o 15,1 proc. teigė vairavę praėjus valandai, kai išgėrė dvi ar daugiau taurės alkoholio [15]. Daugelyje Europos valstybių atliktos apklausos rodo, kad paauglių požiūris į alkoholio vartojimą ir vairavimą išgėrus įvairiose valstybėse smarkiai skiriasi. Taip pat skiriasi ir įvairių šalių duomenys apie vairuotojų, sulaikomų apsvaigus nuo alkoholio, apsvaigimo lygį [6].

Vairavimo išgėrus tikimybė labai priklauso nuo testavimo kelyje ir bausmės tikimybės [4, 6]. Australijoje įvedus dažną atsitiktinį vairuotojų testavimą keliuose (tikimybė, kad per 12 mėn. vairuotojas bus patikrintas dėl girtumo, yra viena iš dviejų) ir sumažinus leistiną alkoholio koncentraciją kraujyje vairuojant, autoavarijų, pasibaigusių mirtimi, skaičius sumažėjo 22 proc., o eismo įvykių, kuriuos sukelia girti vairuotojai, sumažėjo net 36 proc. [4].

Apibendrinant literatūros apžvalgą galima teigti, kad daugelyje šalių pripažįstama, jog vairavimas išgėrus kelia didžiulę grėsmę saugumui keliuose, o kartu

ir gyventojų sveikatai. Todėl atliekama daug tyrimų siekiant išsiaiškinti, kokie socialiniai, psichologiniai ar teisiniai veiksniai lemia šį neatsakingą elgesį. Tyrimų rezultatai naudojami kuriant tiek prevencines, tiek intervencines priemones. Lietuvoje vairavimas apsvaigus nuo alkoholio – rimta problema, kurią jau pradėjome spręsti. Nors draudimai ir baudos jau rodo tam tikrus pozityvius pokyčius [2, 3], tačiau to, anot specialistų, neužtenka [4, 6, 13]. Būtina kuriti prevencines priemones ir programas, atsižvelgiant į vairuotojų elgesį lemiančius socialinius ir psichologinius veiksnius.

Tyrimo tikslas – nustatyti Lietuvos gyventojų vairavimo apsvaigus nuo alkoholio išpročius ir sąsajas su alkoholio vartojimo ypatumais.

TYRIMO MEDŽIAGA IR METODAI

Tikslinė grupė – 15–64 metų nuolatiniai Lietuvos gyventojai.

Tyrimo metodas. Šiame darbe analizuojami Narkotikų kontrolės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. atlikto psichoaktyvių medžiagų vartojimo paplitimo Lietuvoje tyrimo rezultatai. Iš viso apklausoje dalyvavo 4 777 15–64 metų amžiaus nuolatiniai Lietuvos gyventojai. Apklausiant gyventojus, naudotas adaptuotas Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro Europinio modelio klausimynas, laikantis pasaulio viešosios nuomonės tyrimų asociacijos *World Association for Public Opinion Research* kokybės standartų. Apklausiai pasitelktas tiesioginio interviu metodas. Taikant šį metodą respondentus apklausė ir klausimyną pildė 30 „Factus Dominus“ klausėjų, išklausių specialių mokymų kursą. Naudojomės minėto tyrimo metu sukaupta duomenų baze. Vartojimo / vairavimo laikotarpiai: nors kartą gyvenime, per paskutinius 12 mėn. ir per paskutines 30 dienų.

Tiriamieji. Analizavome visų apklausoje dalyvavusių 15–64 metų amžiaus nuolatinių Lietuvos gyventojų atsakymus (N = 4777). Vertinant vairavimą apsvaigus nuo alkoholio per paskutines 30 dienų, iš duomenų bazės analizei buvo atrinkti duomenys tik tų respondentų, kurie prisipažino vartoję alkoholį per paskutines 30 dienų (N = 2797). Šie asmenys sudarė 58,6 proc. visų apklaustų suaugusių Lietuvos gyventojų.

Duomenų analizė. Duomenų analizė buvo atliekama naudojant SPSS/PC programinę įrangą. Reikšmingumo lygmuo $\alpha = 0,05$. Skirtumas vertintas kaip statistiškai reikšmingas, kai $p < 0,05$. Skirstinių normalumo dėsnio nustatymas buvo atliekamas

remiantis vienos imties Kolmogorovo ir Smirnovo testu (*1-Sample Kolmogorov-Smirnov test*). Skirstinio normalumo hipotezė atmesta, jei nustatyta, kad $p > 0,05$. Kintamųjų homogeniškumas ir dviejų kintamųjų nepriklausomumas tikrintas Pirsono (*Pearson*) chi kvadrato (χ^2) testu. Hipotezė, kad tiriamosios populiacijos pagal tiriamą požymį skiriasi, laikyta pasitvirtinusia, jei $p < 0,05$.

REZULTATAI

Tyrimo rezultatai parodė, kad 14,9 proc. respondentų vairavo apsvaigę nuo alkoholio nors kartą gyvenime, 5,1 proc. teigė tai darę per paskutinius 12 mėn., o 1,4 proc. – per paskutines 30 dienų (1 pav.).

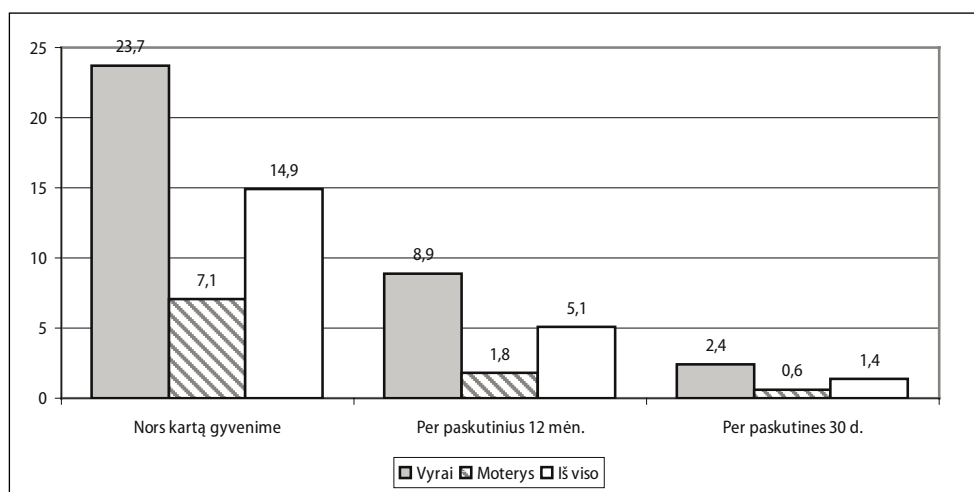
Rezultatai parodė, kad vyrai, apsvaigę nuo alkoholio, vairuoja dažniau nei moterys. Nors kartą gyvenime vairavusių apsvaigus nuo alkoholio vyrų yra net 3 kartus daugiau nei moterų ($\chi^2 = 251,958$, $df = 1$, $p < 0,001$). Per paskutinius 12 mėn. vyrai vairavo apsvaigę nuo alkoholio beveik 5 kartus dažniau ($\chi^2 = 115,306$, $df = 1$, $p < 0,001$), o per paskutinį mėnesį – 4 kartus dažniau ($\chi^2 = 25,116$, $df = 1$, $p < 0,001$) nei moterys.

Analizavome, kokio amžiaus Lietuvos gyventojai dažniausiai vairuoja apsvaigę nuo alkoholio. Narkotikų kontrolės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės apklausoje dalyvavo asmenys nuo 15 iki 64 metų amžiaus. Respondentus suskirstėme į 5 amžiaus grupes po 10 metų. Kadangi Lietuvoje vairuotojo teises gali įgyti tik asmenys, sulaukę 18 metų, tai į pirmąją amžiaus grupę pateko ir asmenys, dar neturintys vairuotojo pažymėjimo (1 lentelė).

Kaip atskleidžia 1 lentelėje pateikti rezultatai, beveik 50 proc. respondentų, vairavusių apsvaigus nuo alkoholio nors kartą gyvenime, buvo 15–34 metų amžiaus. Iš visų asmenų, vairavusių apsvaigus nuo alkoholio per paskutinius 12 mėn., daugiau nei 60 proc. taip pat sudarė jauni 15–34 metų amžiaus vairuotojai. Iš asmenų, vairavusių apsvaigus nuo alkoholio per paskutines 30 dienų, minėtos amžiaus grupės asmenys sudarė daugiau kaip 70 proc. Vyresnių nei 45 metų asmenų visose vairavusių apsvaigus nuo alkoholio skirtingais laikotarpiais respondentų grupėse yra ženkliai mažiau.

Analizavome vairavimo apsvaigus nuo alkoholio įpročius atskirose amžiaus grupėse (2 lentelė).

1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal vairavimo apsvaigus nuo alkoholio laikotarpį ir lytį (proc.)

1 lentelė. Asmenų, vairavusių apsvaigus nuo alkoholio skirtingais laikotarpiais, pasiskirstymas pagal amžių

Amžiaus grupė	Vairavimas apsvaigus nuo alkoholio nors kartą gyvenime		Vairavimas apsvaigus nuo alkoholio per paskutinius 12 mėn.		Vairavimas apsvaigus nuo alkoholio per paskutines 30 dienų	
	N	Proc.	N	Proc.	N	Proc.
15–24 metų	172	24,3	87	35,7	28	41,2
25–34 metų	173	24,4	63	25,8	20	29,4
35–44 metų	165	23,3	43	17,6	12	17,6
45–54 metų	131	18,5	30	12,3	4	5,9
55–64 metų	68	9,5	21	8,6	4	5,9
Iš viso	709	100	244	100	68	100

2 lentelė. Asmenų, vairavusių apsvaigus nuo alkoholio, pasiskirstymas amžiaus grupėse (proc.)

Amžiaus grupė	Vairavimas apsvaigus nuo alkoholio nors kartą gyvenime		Vairavimas apsvaigus nuo alkoholio per paskutinius 12 mėn.		Vairavimas apsvaigus nuo alkoholio per paskutines 30 dienų	
	Taip	Ne	Taip	Ne	Taip	Ne
15–24 metų	14,8	85,2	7,5	92,5	2,4	97,6
25–34 metų	17,5	82,5	6,4	93,6	2,0	98,0
35–44 metų	17,8	82,2	4,6	95,4	1,3	98,7
45–54 metų	14,8	85,2	3,4	96,6	0,5	99,5
55–64 metų	8,4	91,6	2,6	97,4	0,5	99,5

3 lentelė. Vairavimas apsvaigus nuo alkoholio pagal įvairias užimtumo grupes (proc.)

Užimtumo grupė	Vairavimas apsvaigus nuo alkoholio nors kartą gyvenime		Vairavimas apsvaigus nuo alkoholio per paskutinius 12 mėn.		Vairavimas apsvaigus nuo alkoholio per paskutines 30 dienų	
	Taip	Ne	Taip	Ne	Taip	Ne
Dirbantis	16,8	83,2	5,2	94,8	1,5	98,5
Bedarbis	18,9	81,1	6,3	93,7	1,7	98,3
Studentas / moksleivis	10,4	89,6	5,7	94,3	1,5	98,5
Pensininkas	8,0	92,0	2,9	97,1	0	100
Namų šeimininkas(-ė)	5,9	94,1	2,3	97,7	0	100
Pastoviai nedarbingas / su negalia	8,9	91,1	3,3	96,7	0	100

4 lentelė. Alkoholio vartojimo dažnumas per paskutines 30 dienų ir vairavimas apsvaigus nuo alkoholio per paskutines 30 dienų

Alkoholinių gėrimų vartojimo dažnumas per paskutines 30 dienų	Vairavo apsvaigę nuo alkoholio per paskutines 30 dienų (proc.)	
	Taip	Ne
Kasdien arba beveik kasdien	14,8	85,2
Keletą kartų per savaitę	6,1	93,9
Bent vieną kartą per savaitę	2,5	97,5
Rečiau nei vieną kartą per savaitę	0,6	99,4

Kaip rodo tyrimo rezultatai, tarp 15–24 metų amžiaus respondentų kas 7-as yra nors kartą gyvenime vairavęs apsvaigęs nuo alkoholio. Tarp 25–34 metų amžiaus grupių tokių asmenų yra kas 6-as. Jauniausioje respondentų grupėje, palyginti su kitomis amžiaus grupėmis, yra didžiausias procentas asmenų, vairavusių apsvaigus nuo alkoholio per paskutinius 12 mėn. ir paskutines 30 dienų, tačiau šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi.

Nustatyta, kad nėra statistiškai patikimo skirtumo ($p > 0,05$) tarp vairavusiųjų apsvaigus nuo alkoholio nors kartą gyvenime tarp 15–24 metų, 25–34 metų, 35–44 metų ir 45–54 metų amžiaus grupių. Galima daryti prielaidą, kad vairavimas apsvaigus nuo alkoholio nors kartą gyvenime nėra susijęs su amžiumi tarp 15–54 metų amžiaus asmenų. Analizuojant vairavusių apsvaigus nuo alkoholio per paskutinius 12 mėn. ir per paskutines 30 dienų respondentų grupes nustatyta, kad statistiškai reikšmingai rečiau apsvaigę nuo alkoholio vairuoja 45–54 metų ir 55–64 metų amžiaus grupių respondentai.

Analizavome vairavimo apsvaigus nuo alkoholio įpročius atskirose užimtumo grupėse (3 lentelė). Dažniausiai apsvaigę nuo alkoholio nors kartą gyvenime vairavo bedarbiai (18,9 proc.) ir dirbantieji (16,8 proc.). Statistiškai patikimo skirtumo tarp šių dviejų grupių nerasta. Tarp bedarbių, palyginti su kitomis užimtumo grupėmis, daugiau vairavusių apsvaigus nuo alkoholio per paskutinius 12 mėn. ir per paskutines 30 dienų, nors statistiškai šie skirtumai ir nėra reikšmingi. Matome, kad vairavusių apsvaigus nuo alkoholio per paskutinius 12 mėn. ir per paskutines 30 dienų procentas dirbančiųjų bei studentų grupėje yra toks pat.

Šiuo tyrimu siekėme išsiaiškinti asmenų, vairavusių apsvaigus nuo alkoholio, gėrimo įpročius. Vertiname, kaip dažnai asmenys, vairuojantys transporto priemones apsvaigę nuo alkoholio, vartoja alkoholį. Anketoje buvo pateikti klausimai apie alkoholio vartojimo dažnumą per paskutines 30 dienų. Todėl analizuojant šį klausimą atrinkome tik tų asmenų duomenis, kurie prisipažino vartoję alkoholį per paskutines

30 dienų. Tokių asmenų buvo 2797. Paskaičiavome, kaip dažnai asmenys, vartojantys alkoholį skirtingu dažnumu, vairuoja apsvaigę nuo alkoholio (4 lentelė).

Kaip atskleidžia 4 lentelėje pateikti rezultatai, kas septintas asmuo, kuris kasdien arba beveik kasdien per paskutines 30 dienų vartojo alkoholinius gėrimus, yra vairavęs apsvaigęs nuo alkoholio per paskutines 30 dienų. Pastebima tendencija, kad kuo rečiau per paskutines 30 dienų buvo vartojamas alkoholis, tuo rečiau buvo vairuojama apsvaigus nuo alkoholio. Asmenys, kurie per paskutinį mėnesį alkoholį vartojo kasdien arba beveik kasdien, daugiau nei 20 kartų dažniau teigė, kad vairavo apsvaigę nuo alkoholio per paskutines 30 dienų, palyginti su tais, kurie alkoholį vartojo rečiau nei vieną kartą per savaitę.

Paskaičiavome, kokie yra asmenų, vairavusių apsvaigus nuo alkoholio per paskutines 30 dienų, alkoholio vartojimo įpročiai per paskutines 30 dienų (2 pav.). Rezultatai parodė, kad respondentai šioje grupėje yra statistiškai reikšmingai pasiskirstę pagal alkoholio vartojimo dažnumą ($\chi^2 = 205,993$, $df = 5$, $p < 0,001$).

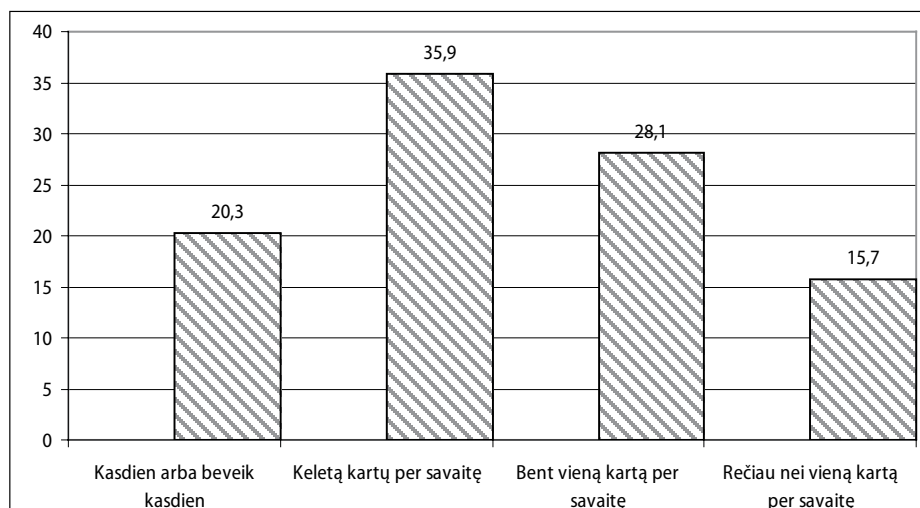
Tyrimo duomenimis, daugiau nei pusė respondentų (56,2 proc.), kurie per paskutines 30 dienų yra vairavę apsvaigę nuo alkoholio, alkoholį vartoja kasdien, beveik kasdien ar keletą kartų per savaitę.

Alkoholio poveikis vairuotojo jutimams, suvokimui, motorikai priklauso nuo išgerto alkoholio kiekio. Alkoholio kiekis dažniausiai matuojamas standartiniais alkoholio vienetais (SAV). SAV prilygsta maždaug 40 ml (taurelė) stipriųjų gėrimų, 120–150 ml (taurė) vyno ir 330 ml (bokalas) alaus arba sidro. Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) nustatė, kad išgeriamo alkoholio kiekis laikomas saugiu, jei neviršija 2 SAV per dieną. Narkotikų kontrolės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės atliktoje apklausoje respondentų buvo klausama, kaip dažnai jie išgeria šešis ir daugiau SAV vienu metu. 6 SAV – tai alkoholio kiekis, kuris gali sukelti stiprų apsvaigimą nuo alkoholio. Paskaičiavome, kaip 6 ir daugiau SAV vienu metu gėrimas susijęs su vairavimu apsvaigus nuo alkoholio (5 lentelė).

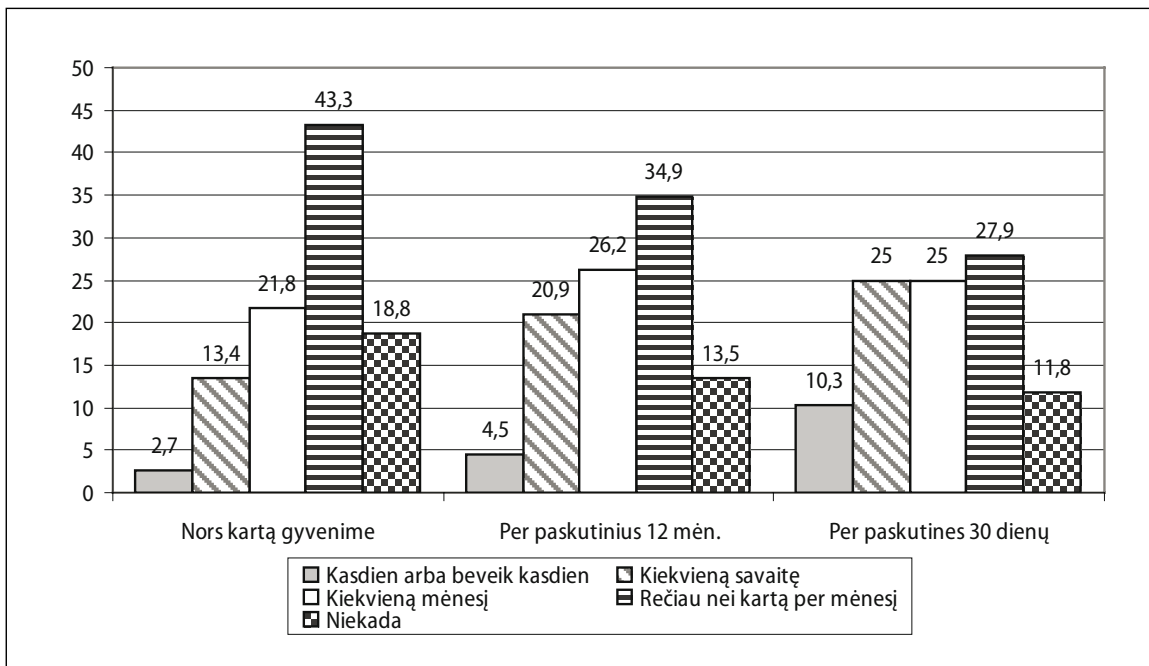
Tarp asmenų, kurie kasdien arba beveik kasdien ir kiekvieną savaitę išgeria 6 ir daugiau SAV vienu metu,

5 lentelė. 6 ir daugiau SAV vienu metu išgeriančių asmenų vairavimas apsvaigus nuo alkoholio (proc.)

6 ir daugiau SAV vartojimo vienu metu dažnumas	Vairavo apsvaigę nuo alkoholio nors kartą gyvenime		Vairavo apsvaigę nuo alkoholio per paskutinius 12 mėn.		Vairavo apsvaigę nuo alkoholio per paskutines 30 dienų	
	Taip	Ne	Taip	Ne	Taip	Ne
Kasdien arba beveik kasdien	43,2	56,8	25,0	75,0	15,9	84,1
Kiekvieną savaitę	42,5	57,5	23,3	76,7	7,8	92,2
Kiekvieną mėnesį	28,6	71,4	12,0	88,0	3,2	96,8
Rečiau nei kartą per mėnesį	17,2	82,8	4,9	95,1	1,1	98,9
Niekada nevartoja	8,2	91,8	2,1	97,9	0,5	99,5

2 pav. Asmenų, vairavusių apsvaigus nuo alkoholio per paskutines 30 dienų, alkoholio vartojimo dažnumas per paskutines 30 dienų

3 pav. Respondentų, vairavusių apsvaigus nuo alkoholio nors kartą gyvenime, per paskutinius 12 mėn. ir per paskutines 30 dienų, 6 ir daugiau SAV vartojimo dažnumas

yra ženkliai daugiau asmenų, kurie vairavo apsvaigę nuo alkoholio nors kartą gyvenime, per paskutinius 12 mėn. ir per paskutines 30 dienų, palyginti su tais, kurie 6 ir daugiau SAV vienu metu suvartoja rečiau (kiekvieną mėnesį, rečiau nei kartą per mėnesį ar visai nevartoja). Šie skirtumai yra statistiškai reikšmingi ($p < 0,05$).

Kaip rodo 5 lentelėje pateikti rezultatai, tarp asmenų, vartojančių 6 ir daugiau SAV kasdien arba beveik kasdien, beveik pusė (43,2 proc.) yra vairavę apsvaigę nuo alkoholio nors kartą gyvenime, vienas iš 4 vairavo apsvaigęs nuo alkoholio per paskutinius 12 mėn., o vienas iš 6 – per paskutines 30 dienų. Mažėjant 6 ir daugiau SAV išgėrimo dažnumui, mažėja ir vairavimo apsvaigus nuo alkoholio atvejų, t. y. kuo rečiau išgeriami 6 ir daugiau SAV vienu metu, tuo rečiau vairuojama apsvaigus nuo alkoholio tiek nors kartą gyvenime, tiek per paskutinius 12 mėn. ar per paskutines 30 dienų.

Pabandėme palyginti vairavusių apsvaigus nuo alkoholio nors kartą gyvenime, per paskutinius 12 mėn. ir per paskutines 30 dienų grupes pagal išgeriamo alkoholio kiekius. Rezultatai parodė, kad respondentų pasiskirstymas pagal 6 ir daugiau SAV vartojimo dažnumą statistiškai reikšmingai skiriasi visose trijose grupėse: vairavusių apsvaigus nuo alkoholio nors kartą gyvenime ($\chi^2 = 263,282$, $df = 4$, $p < 0,001$), per paskutinius 12 mėn. ($\chi^2 = 230,640$, $df = 4$, $p < 0,001$) ir per paskutines 30 dienų ($\chi^2 = 130,608$, $df = 4$, $p < 0,001$). Rezultatai pateikti 3 pav.

Kaip matome, didžioji dauguma respondentų, vairavusių apsvaigus nuo alkoholio nors kartą gyvenime, per paskutinius 12 mėn. ar per paskutines 30 dienų, rečiau ar dažniau vartoja 6 ar daugiau SAV vienu metu.

REZULTATŲ APTARIMAS

Mūsų tyrimo rezultatai parodė, kad kas septintas 15–64 metų Lietuvos gyventojas yra vairavęs apsvaigęs nuo alkoholio. Vyrų, vairavusių apsvaigus nuo alkoholio, yra 3 kartus daugiau nei moterų. Statistiniai duomenys liudija, kad moterys rečiau vartoja alkoholį, todėl ir vairuojančių išgėrus moterų skaičius žymiai mažesnis nei vyrų. Šie duomenys atitinka kitų autorių tyrimų rezultatus, kad moterys, apsvaigusios nuo alkoholio, vairuoja rečiau nei vyrai [4, 6, 13].

Nustatyta, kad vairavimas apsvaigus nuo alkoholio yra susijęs su amžiumi. Beveik 50 proc. respondentų, vairavusių apsvaigus nuo alkoholio nors kartą gyvenime, buvo iki 34 metų amžiaus. Šios amžiaus grupės asmenys dažniausiai vairavo apsvaigę nuo alkoholio ir per paskutinius 12 mėn. bei per paskutines 30 dienų. Turint galvoje, kad Lietuvoje vairuotojo pažymėjimą galima įsigyti tik sulaukus 18 metų, tikimybė, jog jaunesni nei 18 metų asmenys vairavo apsvaigę, nėra labai didelė. Taigi galime daryti prielaidą, kad 18–34 metų asmenų, vairavusių apsvaigus nuo alkoholio, skaičius yra dar didesnis. Gauti duomenys atitinka ir kitų autorių tyrimų išvadas, kad jauni

žmonės linkę dažniau vairuoti apsvaigę nuo alkoholio ir dėl to sukelti eismo įvykius [6, 11, 16–19].

Pastaruoju metu atliekama nemažai tyrimų, siekiant išsiaiškinti skirtingo amžiaus vairuotojų vairavimo stilių ir elgseną. Nustatyta, kad jauni vairuotojai vairuoja daug rizikingiau už vyresnius. Rizikingu vairavimu laikomas greičio apribojimų nepaisymas, pavojingi ir neleistini manevrai kelyje, saugos diržų nesisegimas, kalbėjimas mobiliuoju telefonu vairuojant, vairavimas apsvaigus ir pan. Jaunų vairuotojų rizikingas vairavimas aiškinaamas tuo, kad vairavimas jaunam vairuotojui yra tarsi priemonė ir būdas išreikšti bei parodyti save kitiems, susikurti savo įvaizdį tarp kitų vairuotojų. Tai, tyrėjų nuomone, yra viena iš priežasčių, kodėl jauni vairuotojai sukelia daugiausiai eismo įvykių ir daugiausiai juose žūsta [15, 19–21]. Vyrų vairavimo ypatumų tyrimai taip pat rodo, kad vyriškos lyties atstovams yra labiau būdingas noras siekti jaudulio bei polinkis rizikuoti, o vairuojant tai pasireiškia priešišku ir rungtyniaujančiu elgesiu, dažnesniu Kelių eismo taisyklių nepaisymu, jų pažeidimu ir apskritai rizikingesniu vairavimu, palyginti su moteriškos lyties atstovėmis [6, 17, 18, 22, 23]. Psichologų tyrimai liudija, kad apgirtęs ir prie vairo atsisėdęs žmogus įgauna perdėto pasitikėjimo, jam atrodo, kad jo sugebėjimai reaguoti, įvertinti situaciją net pagerėja. Netikėdami, kad alkoholis gali neišvengiamai paveikti jų vairavimo įgūdžius, jie nesugeba įvertinti vairavimo išgėrus rizikos. Įvairūs tyrimai rodo, kad asmenys, sulaikyti neblaivūs prie vairo, yra įsitikinę, kad juos policija sustabdė ne todėl, jog jie įtartinais vairavo, o atsitiktinai, vykstant eiliniam policijos reidui [6, 13].

Apklausa atskleidė, kad su amžiumi vairavusių apsvaigus nuo alkoholio asmenų skaičius mažėja. Tarp vairavusių apsvaigus nuo alkoholio nors kartą gyvenime bei per paskutinius 12 mėn. mažiausias procentas yra vyriausių (55–64 metų amžiaus) asmenų. Tačiau mes negalime teigti, kad su amžiumi didėja vairuotojų atsakingumas. Vyresnių vairuotojų, nors kartą vairavusių apsvaigus nuo alkoholio, procentas yra mažiausias. Tai rodo, kad šie žmonės ir būdami jaunesni vairavo atsakingiau. Remdamiesi šiais rezultatais galime kelti prielaidą, kad keičiasi jaunų žmonių požiūris į vairavimą išgėrus, nes jauni žmonės į tai žiūri liberaliau ir dėl to elgiasi mažiau atsakingai, t. y. vairuoja apsvaigę nuo alkoholio.

Vairavusiųjų apsvaigus nuo alkoholio nors kartą gyvenime grupėje net 81,2 proc. yra dažniau ar rečiau išgėrę 6 ir daugiau SAV vienu metu. Vairavusių

apsvaigus nuo alkoholio per paskutinius 12 mėn. tokių asmenų buvo 86,5 proc., o vairavusių apsvaigus nuo alkoholio per paskutines 30 dienų – 88,2 proc. Kita vertus, beveik pusė (43,2 proc.) respondentų, kurie kasdien arba beveik kasdien vartoja 6 ir daugiau SAV vienu metu, yra nors kartą gyvenime vairavę išgėrę. Tarp asmenų, niekada negeriančių tokių didelių alkoholio kiekių vienu metu, vairuojančių apsvaigus nuo alkoholio, yra ženkliai mažiau. Niekada negeriantys tokiais dideliais kiekiais asmenys 5 kartus rečiau yra vairavę apsvaigę nuo alkoholio nors kartą gyvenime, 10 kartų rečiau – per paskutinius 12 mėn. ir beveik 15 kartų rečiau – per paskutines 30 dienų, palyginti su asmenimis, kurie 6 ir daugiau SAV vienu metu išgeria kasdien arba beveik kasdien. Vairavusių apsvaigus nuo alkoholio asmenų gėrimo įpročių analizė rodo, kad asmenys, vartojantys alkoholį dažniau bei didesniais kiekiais, dažniau vairuoja apsvaigę nuo alkoholio nei tie, kurie alkoholį vartoja rečiau ir mažesniais kiekiais. Remiantis šiais rezultatais galima daryti prielaidą, kad dažnai išgeriami dideli alkoholio kiekiai sumažina asmens atsakomybės jausmą ir gebėjimą kritiškai vertinti savo vairavimo gebėjimus apsvaigus. Mūsų gauti rezultatai sutampa su kai kurių autorių nuomone, kad yra ryšys tarp išgeriamo alkoholio kiekio ir vairavimo apsvaigus. 6 ir daugiau SAV, išgeriami vienu metu, didina priklausomybės nuo alkoholio atsiradimo tikimybę. Švedijoje atliktų tyrimų duomenimis, apie 60 proc. apsvaigusiuo nuo alkoholio vairuotojų yra priklausomi nuo alkoholio [13].

Daugelio tyrimų rezultatai patvirtina, kad vairavimas apsvaigus nuo alkoholio didina eismo įvykių tikimybę. Kuo didesnis išgeriamo alkoholio kiekis, tuo didesnė eismo įvykio tikimybė [1, 4–6, 8, 16, 19, 22]. Taigi galima teigti, kad didžioji dalis Lietuvos gyventojų, kurie yra vairavę apsvaigę nuo alkoholio, kėlė didžiulę grėsmę keliuose, nes buvo smarkiai apsvaigę nuo alkoholio.

Atlikdami šį tyrimą analizavome 15–64 metų Lietuvos gyventojų, vairavusių apsvaigus nuo alkoholio, duomenis. Manome, kad mūsų gauti rezultatai ir padarytos išvados padės paneigti vyraujančią mitą, kad sulaikyti prie vairo apsvaigę nuo alkoholio asmenys yra beveik „nekalti“, nes vartoja alkoholį labai retai ir labai mažais kiekiais. Šių asmenų sulaikymas jiems esant apsvaigus – apmaudi išimtis, atsitiktinumai. Remdamiesi rezultatais galime daryti prielaidą, kad nemažai daliai asmenų, vairavusių apsvaigus nuo alkoholio, būtinos priklausomybės nuo alkoholio specialistų konsultacijos.

IŠVADOS

- 14,9 proc. 15–64 metų amžiaus Lietuvos gyventojų nors kartą gyvenime yra vairavę automobilį apsvaigę nuo alkoholio. 5,1 proc. teigė tai darę per paskutinius 12 mėn. o 1,4 proc. – per paskutines 30 dienų. Vyrų, kurie vairavo apsvaigę nuo alkoholio, yra ženkliai daugiau nei moterų.
- Daugiausia vairavusių apsvaigus nuo alkoholio nors kartą gyvenime asmenų yra 25–34 metų ir 35–44 metų amžiaus grupėse. Tarp vairavusių apsvaigus nuo alkoholio per paskutinius 12 mėn. bei per paskutines 30 dienų – didžiausias procentas pačių jauniausių (15–24 metų) asmenų (atitinkamai 35,7 proc. ir 41,2 proc.).
- Daugiau nei pusė respondentų, kurie per paskutines 30 dienų yra vairavę apsvaigę nuo alkoholio, alkoholi vartoja kasdien, beveik kasdien ar keletą kartų per savaitę.
- Vairavimas apsvaigus nuo alkoholio susijęs su išgeriamo alkoholio kiekiu. Tarp asmenų, kurie kasdien arba beveik kasdien ir kiekvieną savaitę išgeria 6 ir daugiau SAV vienu metu, yra ženkliai daugiau tokių, kurie vairavo apsvaigę nuo alkoholio nors kartą gyvenime, per paskutinius 12 mėn. ir per paskutines 30 dienų, palyginti su tais, kurie 6 ir daugiau SAV vienu metu suvartoja rečiau (kiekvieną mėnesį, rečiau nei kartą per mėnesį ar visai nevartoja).
- Didžioji dauguma respondentų, vairavusių apsvaigus nuo alkoholio nors kartą gyvenime, per paskutinius 12 mėn. ir per paskutines 30 dienų, rečiau ar dažniau vartoja 6 ar daugiau SAV vienu metu.

Straipsnis gautas 2011-01-12, priimtas 2011-03-07

Literatūra

- Kovos su vairavimu apsvaigus nuo narkotikų veiksmai Europoje. Taikiny – narkotikai. Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro trumpasis pranešimas. 20. 2009.
- Ambrozaitienė D. Pranešimas spaudai. Alkoholio vartojimas ir jo padariniai 2009 m. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view?id=7855&PHPSESSID=f6a4e2668cd8e1c8465638533627350a> [žiūrėta 2010-11-03].
- Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos trumpa konferencija. 2009 metų policijos veiklos užtikrinant eismo saugumą pagrindiniai aspektai. 2010-01-08.
- Griffith E, Anderson P, Babor TF et al. Alcohol Policy and the Public Good. WHO. Oxford medical publication, 2004.
- Ogden EJ, Moskowitz H. Effects of alcohol and other drugs on driver performance. *Traffic Inj Prev.* 2004;5(3):185-198.
- Preventative measures to prevent driving while under the influence of alcohol / drugs. Literature Study for the Swedish National Road Administration. Austrian Road Safety Board (Kuratorium für Verkehrssicherheit). Vienna. 2003 March. Prieiga per internetą: http://www.vv.se/PageFiles/14706/the_study%5B1%5D.pdf?epslnague=sv [žiūrėta 2010-11-03].
- Alcohol and injuries: emergency department studies in an international perspective. World Health Organization, 2009.
- IAS fact sheet – Drinking and Driving. 2007. Prieiga per internetą: http://www.ias.org.uk/resources/factsheets/drink_driving.pdf [žiūrėta 2010-01-15].
- Furr-Holden D, Voas RB, Kelley-Baker T, Miller B. Drug and alcohol-impaired driving among electronic music dance event attendees. *Drug and alcohol dependence.* 2006;85:83-86.
- Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas Lietuvoje 2004 ir 2008 metais. Narkotikų kontrolės departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Vilnius, 2009.
- Rothschild ML, Mastin B, Miller TW. Reducing alcohol-impaired driving crashes through the use of social marketing. *Accident Analysis and Prevention.* 2006;1335. Prieiga per internetą: <http://www.roadcrewonline.org/files/researchpaper.pdf> [žiūrėta 2010-01-29]
- Lynch A. Attitudes and outcome expectancies about driving after alcohol and marijuana use. 2009. Prieiga per internetą: <http://mospace.umsystem.edu/xmlui/handle/10355/820?show=full> [žiūrėta 2010-01-29].
- Forward S. Motives behind risky driving – driving under the influence of alcohol and Drugs. DRUID: Driving under the Influence of Drugs, Alcohol and Medicines. 2010. Prieiga per internetą: http://www.druid-project.eu/nn_107604/Druid/EN/deliverables-list/deliverables-list-node.html?__nnn=true [žiūrėta 2010-11-01].
- Anderson P, Baumberg B. Alkoholis Europoje. Visuomenės sveikatos požiūriu. Ataskaita Europos Komisijai. Alkoholio tyrimų institutas, Jungtinė Karalystė. 2006 m. birželis.
- Adlaf EM, Mann RE, Paglia A. Drinking, cannabis use and driving among Ontario students. *CMAJ.* 2003;MAR.4;168(5):565-566.
- Cooper PJ, Pinili M, Chen W. An examination of the crash involvement rates of novice drivers aged 16 to 55. *Accident Analysis & Prevention.* 1995;27(1):89-104.
- Chan KK, Neighbors C, Gilson M, Larimer ME, Marlatt GA. Epidemiological trends in drinking by age and gender: Providing normative feedback to adults. *Addictive Behaviors.* 2007;32:967-976.
- Schwartz J. Gender differences in drunk driving prevalence rates and trends: A 20-year assessment using multiple sources of evidence. *Addictive Behaviors.* 2008;33:1217-1222.
- Dunlop SM, Romer D. Adolescent and Young Adult Crash Risk: Sensation Seeking, Substance Use Propensity and Substance Use Behaviors. *Journal of Adolescent Health.* 2010;46:90-92.
- Twisk DAM, Stacey C. Trends in young driver risk and countermeasures in European countries. *Journal of Safety Research.* 2007;38:245-257.
- Møller M, Gregersen NP. Psychosocial function of driving as predictor of risk-taking behaviour. *Accident Analysis and Prevention.* 2008;40:209-215.
- Beliaeva T. Skirtingo amžiaus vairuotojų vairavimo ypatumai. Magistro darbas. VU. Vilnius, 2010.
- Kostyniuk LP, Molnar LJ. Self-regulatory driving practices among older adults: Health, age and sex effects. *Accident Analysis and Prevention.* 2008;40:1576-1580.

Drinking habits of Lithuanian population, driving under the influence of alcohol

Audronė Astrauskienė^{1, 2}, Laima Bulotaitė³

¹Drug Control Department under the Government of the Republic of Lithuania, ²Public Health Institute, Vilnius University, ³Department of General Psychology, Faculty of Philosophy, Vilnius University

Summary

Facts about driving under the influence of alcohol usually are detected after motor vehicle crashes or routine drivers testing on the roads. Such data doesn't show us the real situation – how many drivers are driving under the influence of alcohol.

The aim of this study was to evaluate drinking habits among Lithuanian adults, driving under the influence of alcohol.

Methods. The article analyses the data of Lithuanian adult population alcohol and drug use survey, performed in 2008 by the Drug Control Department under the Government of the Republic of Lithuania.

Results. The results showed, that 14,9 % of 15–64 year old Lithuanian population, who consumed alcohol during the last 12 month, were driving under the influence of alcohol at least once in his/her lifetime. 5,1 % – were driving under the influence of alcohol during last 12 month, 1,4 % – during last 30 days. 50 % of those, who were driving under the

influence of alcohol at least once in his / her life – younger than 34 years. The results revealed that driving under the influence of alcohol is related to the frequency and amount of drinking. In the group of those, who are driving under the influence of alcohol, there are more people, who are using alcohol every day and are using 6 or more alcohol units every day.

Keywords: drinking habits, driving.

Correspondence to Laima Bulotaitė,
Vilnius University, Faculty of Philosophy,
Department of General Psychology,
Universiteto 9/1, LT-01513 Vilnius, Lithuania.
E-mail: laima.bulotaite@fsf.vu.lt

Received 12 January 2011, accepted 7 March 2011